

**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД
ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКИХ ВЗАЄМИН ПІД ЧАС
ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ
В УМОВАХ ВІЙНИ**

УДК 37.06

DOI: 10.12958/2227-2747-2024-1(185)-22-32

Мелешко Ліля Анатоліївна,

кандидат історичних наук,

директор Билбасівського опорного ЗЗСО I – III ступенів,

м. Слов'янськ, Україна.

bsh2007@ukr.net

Суровцева Ірина Юріївна, кандидат історичних наук,

доцент кафедри соціології та соціальної роботи

ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»,

м. Дніпро, Україна.

syrovceva_i_u@pstu.edu

<https://orcid.org/0000-0002-7909-0103>

Чорна Вікторія Вікторівна, практичний психолог

Билбасівського опорного ЗЗСО I – III ступенів,

м. Слов'янськ, Україна.

bsh2007@ukr.net

Для цитування: Мелешко Л. А., Суровцева І. Ю., Чорна В. В. Соціально-психологічний супровід дитячо-батьківських взаємин під час дистанційного навчання в закладах загальної середньої освіти в умовах війни. *Освіта та педагогічна наука*. 2024. № 1 (185). С. 22–32. DOI: [https://doi.org/10.12958/2227-2747-2024-1\(185\)-22-32](https://doi.org/10.12958/2227-2747-2024-1(185)-22-32).

References (стандарт APA): Meleshko, L., Surovtseva, I., & Chorna, V. (2024). Sotsialno-psykholohichniy suprovid dytiacho-batktivskykh vzaiemyn pid chas dystantsiynoho navchannia v zakladakh zahalnoi serednoi osvity v umovakh viiny [Socio-Psychological Support of Child-Parent Relationships During Distance Learning in General Secondary Education Institutions in War Conditions]. *Osvita ta pedahohichna nauka – Education and Pedagogical Sciences*, 1 (185), 22–32. DOI: [https://doi.org/10.12958/2227-2747-2024-1\(185\)-22-32](https://doi.org/10.12958/2227-2747-2024-1(185)-22-32) [in Ukrainian].

Постановка проблеми. Сім'я – один із головних виховних інститутів, значення якого у формуванні особистості дитини важко переоцінити. Лише в сім'ї, під керівництвом та з допомогою батьків ди-

тина пізнає навколишній світ у всіх його складностях і багатогранних проявах, тут формуються світогляд та естетичні смаки,

проходить громадянське становлення. Підкреслимо, що дитячо-батьківські стосунки становлять найважливішу підсистему відносин сім'ї як цілісної системи та розглядаються як безперервні, тривалі й опосередковані віковими особливостями дитини та батьківськими відносинами (Булгакова, Азаркіна, 2020). Останніми роками загострилася проблема взаємин у сім'ї: криза в суспільстві, пов'язана з пандемією, ізоляцією та політичними подіями призвела до того, що населення країни не почувається в безпеці, що, своєю чергою, підвищує рівень масової тривожності, пробуджує панічні настрої та погіршує психологічний клімат у кожній родині.

Соціально-психологічний супровід – це вся система професійної діяльності психолога, соціального педагога, яка спрямована на створення соціально-психологічних умов для емоційного благополуччя, успішного розвитку, виховання й навчання дитини в ситуаціях соціально-педагогічної взаємодії вчитель – батьки – учень.

Організація освітнього процесу на принципах взаємодії дорослих і дітей, який буде сприяти розвитку кожного учня, є актуальним завданням нової української школи.

Аналіз актуальних досліджень.

Питання формування гармонійних подружніх взаємин, сприятливого психологічного мікроклімату в сім'ї, психологія дитячо-батьківських відносин цікавили вчених протягом багатьох років. Виклики сучасного суспільства визначають необхідність постійного дослідження міжособистісних взаємин у сім'ї, шляхів та способів психолого-педагогічного супроводу родини. Особливої актуальності зазначена проблема набуває в умовах, пов'язаних з диджиталізацією освітнього процесу та збройним конфліктом. Проблеми батьківського впливу на благополучний

розвиток особистості розглядали А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс та інші класики психології. Специфіка дитячо-батьківських взаємин у зарубіжній психології традиційно досліджується в руслі психоаналітичного (Е. Берн, Е. Еріксон, Д. Віннікот та ін.), біхевіористського (А. Бандура, Б. Скіннер, Р. Сірс, Дж. Уотсон та ін.) та гуманістичного (Дж. Байярд, Т. Гордон, В. Сатир та ін.) напрямів.

Дотичні до проблеми дитячо-батьківських відносин дослідження соціалізації, представлені в наукових розвідках таких учених, як О. Авксентьева, Т. Алексеєнко, О. Безпалько, С. Дудко, О. Кочарян, Р. Федоренко та ін. Індивідуально-психологічні чинники абераційної соціалізації особистості в умовах гібридної війни висвітлені в працях О. Караман.

Вплив дитячо-батьківських взаємин на формування особистості дитини розглянуто в студіях таких видатних педагогів минулого, як Ю. Аркін, О. Духнович, Н. Лубенець, А. Макаренко, С. Русова, В. Сухомлинський. Експериментальний аналіз специфіки батьківсько-дитячих взаємин проведено в студіях таких авторів, як О. Захаров, Ю. Луценко, І. Музиченко, О. Сидоренко та ін. Відзначимо докторську дисертацію Л. Гончар щодо гуманізації батьківсько-дитячих взаємин (2018). Психологічним аспектам дитячо-батьківських взаємин присвячено праці Т. Яблонської. Сімейна взаємодія в родині із дітьми з особливими потребами стала об'єктом досліджень Б. Андрейко, Л. Прохоренко, І. Субашкевич, В. Шевчук. Значний внесок у вивчення проблеми взаємодії школи і сім'ї у вихованні особистості зробили І. Рибальченко, П. Щербань.

Автори колективної монографії «Гібридна освіта: моделі, світові практики, українське впровадження» вказують на важливість набуття комплексу онлайн (цифрових) компетентностей усіх суб'єктів освітньо-виховного процесу,

дотримання етики спілкування у віртуальному просторі, що сприяє вдосконаленню культури якості (Гібридна освіта, 2023). В аналітико-методичних матеріалах «Дистанційне навчання в умовах карантину: досвід та перспективи» описано переваги / недоліки комп'ютерної системи навчання (КСН) і педагога (традиційної системи навчання в класі) (Дистанційне навчання, 2021). Психолого-педагогічний супровід учнів під час дистанційного навчання розкрив О. Безносюк. На сьогодні Міністерство освіти та науки реалізує низку проєктів, наприклад, відеолекції щодо поведінки батьків у спілкуванні з дитиною під час війни (психологиня Благодійного фонду «Карітас-Київ» Н. Сиротич дає корисні поради щодо дитячо-батьківських стосунків та комунікації батьків із педагогами).

Поряд з об'ємною роботою вітчизняних та закордонних науковців бракує практичних досліджень соціально-психологічного супроводу дитячо-батьківських стосунків після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну.

Мета статті – визначити теоретичні та практичні засади соціально-психологічного супроводу дитячо-батьківських взаємин під час дистанційного навчання в закладах середньої освіти в умовах війни.

Методологія та методи дослідження. Підґрунтям дослідження стали методологічні парадигми, що розвиваються в межах психології батьківства та соціології дитинства. Так, у дослідженні стосунків між батьками та дітьми використано теорію прихильності, яка наголошує на важливості дбайливих стосунків для нормального розвитку дитини; хороші стосунки між батьками та дитиною формують майбутній соціальний, когнітивний та емоційний розвиток дитини.

У процесі реалізації завдань дослідження використано теоретичні (аналіз

наукової літератури, узагальнення, систематизація) та емпіричні (анкетування) методи. Опитування (через google форми) проводилося у 7, 9, 10 класах на базі Билбасівського опорного ЗЗСО I – III ступенів. Підлітковий вік учнів цих класів – це період завершення в середній ланці школи, перехід від старшого підліткового до раннього юнацького віку, період, який прийнято описувати як «вік другого народження особистості». Цей період закінчується виникненням особливої особистісної ідентичності, яка визначається терміном «самовизначення» та характеризується усвідомленням себе в якості члена суспільства та свого значення в житті. Анкета містила низку запитань з режиму дня (ранкова гігієна, сон, відпочинок тощо) та батьківської взаємодії (питання заохочення дітей до навчання, обговорення освітніх проблем, час спілкування з дітьми тощо).

Виклад основного матеріалу.

В умовах дистанційного навчання та викликані війною соціально-економічної дезорганізації сім'я стає головною опорою: сімейна солідарність, взаємодопомога, турбота, обмін діяльністю та матеріальними ресурсами між її членами дають змогу налагодити життєдіяльність, а іноді й захистити життя членів родини. У цей період працює перевірений багаторічним досвідом сімейний механізм виживання та збереження людського життя, посилюється захисна функція сім'ї (Слюсар, 2023, с. 8). Зміни сім'ї торкнулися міжродинних взаємин, що лежать в основі налагодження психологічного мікроклімату сім'ї, стосунків членів родини, рівня їхнього щоденного спілкування.

Соціально-економічна буденність сімей за два роки військових дій набула нових реалій. Швидко порушився економічний стан сімей, що визначив матеріальну нестабільність: відсутність мож-

ливості мати двох батьків, які працюють (або взагалі наявність зайнятості в членів родини), нові непередбачувані витрати в бюджетах сімей через евакуацію / переміщення тощо. Крім того, дистанційна освіта потребує сучасних технічних засобів навчання. Також порушений гендерний баланс у питаннях догляду за дітьми та розподілу сімейних обов'язків через мобілізацію чоловіків та вимушену міграцію: жінки перебирають повністю виховання дітей та піклування про них, поєднуючи материнство з професійною зайнятістю.

Загалом виконання батьківських обов'язків сильно ускладнено: у зв'язку з руйнацією і пошкодженням надвеликої частини закладів освіти всіх рівнів, складну безпекову ситуацію, міграцією в інші регіони України та закордоння значна частина дітей навчається дистанційно (або взагалі не відвідує школи й дошкільні заклади).

Відповідно до результатів соціологічного опитування українських дітей віком від 3 до 17 років станом на січень-лютий 2023 р. лише 26% дітей постійно відвідували навчальні та виховні заклади, 42% навчалися у школах / садочках онлайн, 29% – за змішаною формою, 3% – на домашній формі навчання (Проблеми, I хвиля, 2023). За результатами нового опитування (у жовтні – листопаді 2023 р.), з 6% тих, хто зовсім не відвідує школу, 40% не відвідує через закриття місцевої школи, 60% – через стурбованість за безпеку дитини; понад 55% учнів використовують комп'ютер або ноутбук як додатковий засіб навчання. Опитані матері вказують, що причини пропуску навчання полягають у: 78% через хворобу дитини (44% – у лютому 2023 р.); 25% через оголошення повітряної тривоги (у лютому 2023 р. – 61%); 9% через відсутність електроенергії (у лютому 2023 р. – 49%). 54% опитаних матерів вважають, що можливість українських батьків вирішувати питання, пов'язані з вихованням та розвитком дітей,

погіршилася порівняно з часами до повномасштабного російського вторгнення в Україну (Проблеми, II хвиля, 2023).

У сім'ях, де зростають діти шкільного віку, додатковим психологічним навантаженням для батьків став перехід на дистанційне навчання (ще з початком епідемії COVID). Отже, виникли проблеми супроводу освітньої діяльності дітей удома. Учень протягом 6 – 8 годин займається підготовкою та самопідготовкою уроків за відсутності безпосередньої (офлайн) комунікації з учителями та дитячим середовищем. Часто діти потребують консультативної допомоги батьків, мотивування, налагодження психоемоційного стану, подолання стресу та втомлюваності.

Актуальним для батьків стало питання підвищення рівня педагогічної грамотності та культури. Слушною є думка, що коли в батьків існують серйозні проблеми щодо збереження психічного здоров'я, такі як депресія, або відсутній належний рівень соціальної підтримки, вони мають меншу кількість ресурсів, які можна виділити для їх батьківського піклування (Організація соціально-психологічного, 2018).

Отже, новий перебіг життя загострив протиріччя між окремими функціями сім'ї, спричинив зміни в них та має непоодинокі наслідки «кризового стану».

У повсякденному житті сімей існує нагальна потреба в дистанційній формі психолого-педагогічного супроводу з метою формування навичок самоорганізації і батьків, і дітей. В умовах, що склалися, просвітницька робота педагога-психолога передбачає активне використання можливостей інформаційного середовища: через соціальні мережі, сайти, месенджери, профілактику шкільної дезадаптації в умовах дистанційного навчання. Перехід освіти на онлайн-формат супроводжується психоемоційними, соціально-психологічними, фінансовими

труднощами, технічними збоями, необхідністю дотримання гігієнічних вимог навантаження для здоров'я дітей. Закордонні дослідники виділили такі соціально-психологічні ефекти дистанційного навчання, як почуття розслабленості, нудьга, смуток, розчарування, низька активність дітей, залучення до відеоігор, збільшення тривалості сну, зростання використання соцмереж, збільшення сварок, відсутність необхідного обладнання для дистанційної освіти тощо (Al Majali S., 2022).

У кожній родині об'єктивно складається певна, далеко не завжди адекватна, усвідомлена система виховання. Як зазначає Т. Яблонська, для опису сфери дитячо-батьківських взаємин у сучасних наукових дослідженнях використовують поняття «стиль сімейного виховання», «батьківське ставлення» або «батьківські позиції», причому більшість науковців розглядають феномен дитячо-батьківських взаємин з позиції батьків, відводячи дитині досить пасивну роль (Яблонська, 2012). Водночас батьківське ставлення – це реальна спрямованість дорослого, що дає змогу описувати широкий спектр стосунків, в основі яких лежить свідомо чи несвідомо оцінка дитини, що виражається у способах і формах взаємодії з нею (Шевчук, Тесленко, 2018).

Одним із зовнішніх чинників, що істотно загострюють дитячо-батьківські взаємини, фахівці визнають надмірну контрольованість і суворість дорослих, які не готові ані визнати в дитині певну автономію, ані надати їй хоча б якусь самостійність у прийнятті рішень щодо власного життя. За даними Міжнародного проєкту «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді» батьківська допомога в навчанні полягала в такому: 81% опитаних упевнені в готовності батьків узяти участь у вирішенні проблем, які виникають у навчальних закладах; 85% упевнені в тому, що батьки цікавляться

справами в навчальному закладі; 82% упевнені, що батьки заохочують їх добре вчитися; 69% зазначили, що батьки готові прийти в навчальний заклад і поговорити з учителями; батьки 53% опитаних завжди готові допомогти з виконанням домашнього завдання (Взаємодія, 2018).

З метою узагальнювального контролю, систематичного та цілеспрямованого включення в спільну діяльність усіх суб'єктів освітнього процесу було проведено опитування на базі Билбасівського опорного ЗЗСО I–III ступенів. Вибірка по 9 класу склала 33 учні (15 хлопців та 18 дівчат), у 7 класі було опитано 12 учнів (6 хлопців та 6 дівчат), у 10 класі – 15 учнів.

Погоджуємося з думкою О. Безносюка, що у складний для дітей, батьків, педагогів період військового стану психолого-педагогічний супровід має бути спрямований на соціалізацію дітей (з одночасним розвитком їхньої самостійності), формування компенсаційних способів діяльності як важливої умови підготовки дітей у незвичних умовах та обставинах, розвиток навичок саморегуляції та саморозвитку дітей з урахуванням військового стану та відсутності належних способів організації дітей у групах, напрацювання захисних засобів стресостійкості дітей до зовнішніх чинників шляхом адаптованого роз'яснення (Безносюк, Байрак, 2023).

Значимо важливість психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами, що виокремлює такі пріоритетні напрями в роботі практичного психолога, як: діагностико-прогностична діяльність, психологічна підтримка педагогів, психологічна підтримка батьків, корекційно-розвивальна робота з дітьми з особливими освітніми потребами (Психологічний супровід, 2021).

Загалом під час експрес-опитування було визначено такі завдання діагностичної роботи шкільного психолога:

- вивчити індивідуально-психологічні особливості підлітків; рівень самооцінки старшокласників у перехідний період;
- виявити рівень соціально-психологічної адаптації;
- з'ясувати рівень визначеності старшокласника в майбутній сфері діяльності й самостійність цього вибору;
- розробити конкретні рекомендації батькам, учителям щодо специфіки адаптаційного періоду, вікових психологічних особливостей учнів (за запитом).

Анонімно опитувалися і учні, і батьки. Анкета для учнів містила запитання щодо організації щоденної діяльності (виконання домашніх завдань, режим дня, сон, гігієна, спілкування з батьками тощо). Запитання для батьків були спрямовані на з'ясування потреби заохочування дітей до навчання, впливу виховання на успіш-

ність, обговорення освітніх проблем удома тощо. Обсяг статті не дозволяє висвітлити всі результати відповідей, тому зупинимось на найбільш значущих відповідно до мети дослідження.

Одним з ключових аспектів дитячо-батьківської комунікації є час, проведений разом. Але, як зазначає психолог І. Субашкевич, чим більший час взаємодії між усіма членами сім'ї, тим більшою є *ригідність* – утрудненість перебудови системи мотивів в обставинах, що вимагають від суб'єкта гнучкості й зміни характеру поведінки, аж до повної нездатності в зміні наміченої суб'єктом програми діяльності в умовах суб'єктивної трансформації (Субашкевич, 2021).

Опитування засвідчило, що більшість підлітків у середньому спілкується з батьками приблизно 2,5 години щодня (таблиця 1).

Таблиця 1

Час спілкування з батьками

%	15–30 хв.	40 хв. – 1 год.	2 год.	Не обмежений час	Не спілкуюсь
учні 7-х класів	16,7	33,4	16,7	24,9	8,3
учні 10-х класів	33,3	22,2	16,7	16,7	11,1

Наступні відповіді демонструють види допомоги батьків у виконанні домашнього завдання (відповіді на запитання «Як

саме ви допомагаєте у виконанні домашнього завдання дитині?», можна було обрати кілька відповідей) (таблиця 2):

Таблиця 2

Допомога у виконанні домашнього завдання

%	Учні 7-х класів	Учні 9-х класів	Учні 10-х класів
Консультую	54,4	45,5	26,3
Виконуємо разом	9,1	–	5,3
Контролюю сам процес виконання	45,5	9,1	26,3
Не маю змоги допомогти	27,3	–	15,8
Дитина все успішно виконує сама	9,1	36,4	57,9
Звернулися до репетитора	18,2	9	5,3

З дорослішанням підлітків контроль за виконанням домашніх завдань зменшується на користь самоконтролю та взаємодії з репетитором, зростає довіра.

Аналіз основних результатів опитування дозволив подивитися і на особливості спілкування з дітьми, і на розвиток у батьків навичок ефективної взаємодії з дітьми (активне слухання, Я-повідомлення, ефективні способи розв'язання конфліктів). Загалом діагностична робота щодо дитячо-батьківської комунікації дозволяє учасникам освітнього процесу:

- поділитись своїми сумнівами і проблемними ситуаціями;
- краще зрозуміти дитину та себе;
- відкрити причини труднощів у спілкуванні з дитиною;
- використовувати активне слухання у спілкуванні;
- організувати ефективну взаємодію з дітьми;
- розв'язувати конфлікти, ураховуючи інтереси всіх членів сім'ї;
- долати проблеми дисципліни дітей;
- ураховувати емоції (батьківські та дитячі) у спілкуванні.

Підкреслимо незаперечну роль шкільного психолога у виявленні психологічних проблем (шкільної дезадаптації, вимірювання та корекції рівня тривожності учнів тощо) в умовах дистанційного (змішаного) навчання (Дистанційне навчання, 2021, с. 9).

Результати анкетування було представлено на конференції педагогічного колективу Билбасівського опорного ЗЗСО І – III ступенів (презентація онлайн) та під час батьківських зборів. Обговорення зазначеної проблеми актуалізувало потребу у створенні ефективного «трикутника партнерства»: учні – вчителі – батьки, що допоможе забезпечити освітній процес в умовах дистанційного навчання під час війни.

Важко нівелювати підтримувальну та контролювальну роль батьків у дистанційному навчанні. Варто проводити інформування батьків, учнів і вчителів і про можливості та переваги дистанційного навчання, і про наслідки «цифрового аутизму». Також фахівці радять учителям проводити бесіди з батьками (або навіть тренінги, педагогічні лекторії) про допомогу в організації продуктивного дистанційного навчання, мінімізації навантаження на нервову систему учнів і вчителів в умовах виснаження кожного учасника процесу навчання (зокрема й батьків) (Дистанційне навчання, 2021, с. 118). Задля підвищення рівня ефективності роботи з батьками педагоги можуть застосовувати нетрадиційні форми («Аукціон ідей сімейної педагогіки», «Дні довіри», «День добрих справ» тощо) (Басюк, 2019).

Отже, аналіз сучасної життєдіяльності сімей під впливом нових соціально-політичних умов визначає необхідність системного психолого-педагогічного супроводу з боку шкільного керівництва та психолога з метою створення певних умов взаємодії учасників освітнього процесу, а саме – формування постійного, двостороннього інформаційного контакту між учасниками взаємодії; систематичне й цілеспрямоване включення в спільну діяльність усіх суб'єктів освітнього процесу; формування позитивного ставлення до взаємодії учасників на тлі сприятливого емоційного самопочуття.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз літературних джерел та опитування учнів і батьків показали актуальність соціально-психологічного супроводу родин та дітей у кризові періоди суспільного життя з метою подолання та попередження проблемних, конфліктних сторін освітнього процесу.

Наступними науковими розвідками можуть стати теми розуміння соціально-психологічних особливостей дітей, які

виховуються в сім'ях, що опинилися у складних життєвих обставинах, соціально-психологічний супровід таких родин через діяльність міждисциплінарних команд (соціальних працівників, соціальних психологів та педагогів).

Література

Басюк Н. Форми взаємодії вчителя з батьками молодших школярів в умовах Нової української школи. *Підготовка майбутніх фахівців у контексті становлення Нової української школи: компетентнісний підхід: збірник наукових праць* / за заг. редакцією В. Є. Литнєва, Н. Є. Колесник, Т. В. Завязун. У 2-х ч. Житомир : ФОП «Н. М. Левковець», 2019. Ч. II. С. 9–12.

Безносок О., Байрак І. Психолого-педагогічний супровід розвитку особистості дитини в умовах воєнного стану. *Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти*. 2023. № 1(3). С. 83–89. DOI: <https://doi.org/10.18372/2786-5495.1.17767>.

Булгакова О., Азаркіна О. Теоретичні основи вивчення дитячо-батьківських стосунків у психологічних дослідженнях. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2020. Том 31 (70), № 3. С. 100–104. DOI: <https://doi.org/10.32838/2709-3093/2020.3/17>.

Взаємодія з батьками, стиль батьківського виховання, спільне проведення вільного часу, підтримка дітей у навчанні. URL: <https://www.uisr.org.ua/img/upload/files/HBSC/Buklets/buklet%2010.pdf>.

Гібридна освіта: моделі, світові практики, українське впровадження: монографія / укладачі: Т. Яцишин, І. Семінець-Орлова, С. Касян. Одеса : Олді+, 2023. 348 с.

Дистанційне навчання в умовах карантину: досвід та перспективи. Аналітико-методичні матеріали / кол. авт.; за заг. ре-

дакцією О. Топузова; укл. М. Головка. Київ : Педагогічна думка, 2021. 192 с.

Організація соціально-психологічного супроводу дітей, сімей, які постраждали внаслідок військових конфліктів / авт. кол.: Герило Г. М., Гніда Т. Б., Корнієнко І. О., Луценко Ю. А.; заг. ред. Ю. А. Луценко. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2018. 128 с.

Проблеми українських дітей під час війни: I хвиля (27 січня – 1 лютого 2023). Соціологічна група «Рейтинг». URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/problems_of_ukrainian_children_in_conditions_of_war_january_27-february_1_2023.html.

Проблеми українських дітей під час війни: II хвиля (29 жовтня – 2 листопада 2023). Соціологічна група «Рейтинг». URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/problems_of_ukrainian_children_in_conditions_of_war_january_27-february_1_2023.html.

Психологічний супровід учителів і батьків під час дистанційного навчання: методичний посібник / ред. колегія: Н. Шикирава, Т. Шапран, М. Шустова; Департамент освіти Житомирської міської ради, ВППСР науково-методичного центру. Житомир, 2021. 132 с.

Слюсар Л. Українська сім'я в умовах війни. *Демографія та соціальна економіка. Demography and social economy*. 2023. Т. 52, № 2. С. 3–18. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2023.02.003>.

Субашкевич І., Пруднікова О. Соціально-психологічні особливості дитячо-батьківських відносин. *Габітус*. 2021. Вип. 23. С. 213–216. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2021.23.37>.

Шевчук В., Тесленко М. Дитячо-батьківські стосунки в сім'ях, які виховують дітей із комплексними порушеннями розвитку. *Габітус*. 2021. Вип. 21. С. 223–227. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2021.21.39>.

Яблонська Т. Дитячо-батьківські взаємини як чинник розвитку ідентичності дитини. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка. Том ІХ. Загальна психологія. Етнічна психологія. Історична психологія.* 2016. Вип. 9. С. 589–598.

Al Majali S., Abuhmaidan Y. The psychological and social effects of distance education from the viewpoints of students' guardians. *Turkish Online Journal of Distance Education-TOJDE.* 2022. Vol. 23. Number 1. P. 178–194. DOI: <https://doi.org/10.17718/tojde.1050384>.

References

Basiuk, N. (2019). Formy vzaiemodii vchytelia z batkamy molodshykh shkolariv v umovakh Novoi ukrainskoi shkoly [Forms of Teacher Interaction with Parents of Younger Students in the Conditions of the New Ukrainian School]. *Pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv u konteksti stanovlennia Novoi ukrainskoi shkoly: kompetentnisnyi pidkhid – Training of Future Specialists in the Context of the Formation of the New Ukrainian School: a Competency-Based Approach.* (Vol. II), (pp. 9–12). Zhytomyr: FOP «N. M. Levkovets» [in Ukrainian].

Beznosiuk, O., & Bairak I. (2023). Psykholoho-pedahohichniy suprovid rozvytku osobystosti dytyny v umovakh voiennoho stanu [Psychological and Pedagogical Support for the Development of a Child's Personality in the Conditions of Martial Law]. *Dystantsiina osvita v Ukraini: innovatsiini, normatyvno-pravovi, pedahohichni aspekty – Distance Education in Ukraine Innovative Normative-Legal Pedagogical Aspects, 1(3),* 83–89. DOI: <https://doi.org/10.18372/2786-5495.1.17767> [in Ukrainian].

Bulhakova, O., & Azarkina O. (2020). Teoretychni osnovy vyvchennia dytiachobatkivskykh stosunkiv u psykholohichnykh do-

slidzhenniakh [Theoretical Fundamentals of the Study of Child-Parent Relations in Psychological Research]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Psykholohiia – Scientific notes of V. I. Vernadsky Taurida National University. Series: Psychology, 31(70), 3,* 100–104. DOI: <https://doi.org/10.32838/2709-3093/2020.3/17> [in Ukrainian].

Vzaiemodiia z batkamy, styl batkivskoho vykhovannia, spilne provedennia vilnoho chasu, pidtrymka ditei u navchanni [Interaction with Parents, Parenting Style, Spending Free Time Together, Supporting Children in their Studies]. Retrieved from <https://www.uisr.org.ua/img/upload/files/HBSC/Buklets/buklet%2010.pdf> [in Ukrainian].

Yatsyshyn, T., Semenets-Orlova, I., & Kasian, S. (Eds.). (2023). Hibrydna osvita: modeli, svitovi praktyky, ukrainske vprovadzhennia [Hybrid Education: Models, World Practices, Ukrainian Implementation]. Odesa: Oldi+ [in Ukrainian].

Topuzov, O., & Holovko, M. (Eds.). (2021). Dystantsiine navchannia v umovakh karantynu: dosvid ta perspektyvy. Analityko-metodychni materialy [Distance Learning in Quarantine Conditions: Experience and Prospects. Analytical and Methodical Materials]. Kyiv: Pedahohichna dumka [in Ukrainian].

Lutsenko, Y. (Eds.). (2018). Orhanyzatsiia sotsialno-psykholohichnoho suprovodu ditei, simei, yaki postrazhdaly vnaslidok viiskovykh konfliktiv [Organization of Social and Psychological Support for Children and Families Affected by Military Conflicts]. Kyiv: UNMTs praktychnoi psykholohii i sotsialnoi roboty [in Ukrainian].

Problemy ukrainskykh ditei pid chas viiny: I khvyliia (29 sichnia – 2 liutoho 2023) [Problems of Ukrainian Children During the War: The First Wave (January 27, February 1, 2023)]. Retrieved from https://ratinggroup.ua/research/ukraine/problems_of_ukrainian_childr

en_in_conditions_of_war_january_27-february_1_2023.html [in Ukrainian].

Problemy ukrainskykh ditei pid chas viiny: II khvyliya (27 zhovtnya – 1 lystopada 2023) [Problems of Ukrainian Children During the War: the II Wave (October 29 – November 2, 2023)]. Retrieved from https://ratinggroup.ua/research/ukraine/problemi_ukra_nskih_d_tey_p_d_chas_v_yni_hvilya_29_zhovtnya_2_listopada_2023.html [in Ukrainian].

Shykyrava, N., Shapran, T., & Shustova, M. (Eds.). (2021). Psykholohichni suprovid uchyteliv i batkiv pid chas dystantsiinoho navchannia [Psychological Support of Teachers and Parents During Distance Learning]. Zhytomyr [in Ukrainian].

Sliuser, L. (2023). Ukrainska simia v umovakh viiny [The Ukrainian Family in the Conditions of War]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika – Demography and social economy*, 52 (2), 3–18. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2023.02.003> [in Ukrainian].

Subashkevych, I., & Prudnikova, O. (2021). Sotsialno-psykholohichni osoblyvosti dytiacho-batkivskykh vidnosyn [Social and Psychological Features of Child-Parent Relations]. *Habitus*, 23, 213–216. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2021.23.37> [in Ukrainian].

Shevchuk, V., & Teslenko, M. (2021). Dytiacho-batkivski stosunky v simiakh, yaki vykhovuiut ditei iz kompleksnymy porushenniamy rozvytku [Child-Parent Relations in Families Raising Children with Complex Developmental Disorders]. *Habitus*, 21, 223–227. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2021.21.39> [in Ukrainian].

Yablonska, T. (2016). Dytiacho-batkivski vziaimyny yak chynnyk rozvytku identychnosti dytyny [Child-Parent Relationships as a Factor in the Development of a Child's Identity]. *Aktualni problemy psykholohii: Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii imeni H. S. Kostiuka. Tom. IX. Zahalna*

psykholohiia. Etnichna psykholohiia. Istorychna psykholohiia – Actual Problems of Psychology. Collection of Scientific Papers of H. S. Kostiuk Institute of Psychology NAPS Ukraine. Volume 9. General Psychology. Historical psychology. Ethnic Psychology, 9, 589–598 [in Ukrainian].

Al Majali, S., & Abuhmaidan, Y. (2022). The psychological and social effects of distance education from the viewpoints of students' guardians. *Turkish Online Journal of Distance Education-TOJDE*, 23 (1), 178–194. DOI: <https://doi.org/10.17718/tojde.1050384> [in English].

Мелешко Л. А., Суровцева І. Ю., Чорна В. В. Соціально-психологічний супровід дитячо-батьківських взаємин під час дистанційного навчання в закладах загальної середньої освіти в умовах війни

У статті обґрунтовано актуальність проблеми психолого-педагогічного супроводу сімей з урахуванням сучасних реалій та викликів часу (дистанційне навчання в умовах війни). Визначено можливості дистанційного супроводу дитячо-батьківських відносин та роль шкільного психолога. Наведено висновки щодо результатів вивчення теоретичних підходів у питаннях надання психолого-педагогічної допомоги дітям, батькам та педагогам. Визначено основні проблеми у сімейних та дитячо-батьківських відносинах в умовах війни. Проаналізовано чинники, що істотно загострюють дитячо-батьківські взаємини. Проведено пілотажне дослідження у формі опитування (через google форми) у 7, 9, 10 класах (у вибірці брали участь батьки та учні ЗОШ Слов'янського району Донецької області). З'ясовані види та обсяги дитячо-батьківської комунікації в позаурочний час.

Доведено необхідність системного психолого-педагогічного супроводу та

створення таких умов взаємодії учасників освітнього процесу: формування постійного, двостороннього інформаційного контакту між учасниками взаємодії; систематичне й цілеспрямоване включення в спільну діяльність всіх суб'єктів освітнього процесу; формування позитивного ставлення до взаємодії учасників на тлі сприятливого емоційного самопочуття.

Ключові слова: дитячо-батьківські взаємини, соціально-психологічний супровід, дистанційне навчання в умовах війни, родинні стосунки.

**Meleshko L., Surovtseva I., Chorna V.
Socio-Psychological Support of Child-Parent Relationships During Distance Learning in General Secondary Education Institutions in War Conditions**

The article substantiates the relevance of the problem of psychological and pedagogical support of families, with consideration of modern realities and challenges of the time (distance learning in war conditions). The possibilities of remote monitoring of child-parent relations and the role of a school psychologist have been determined. Conclusions regarding the results of the study of theoretical approaches in providing

psychological and pedagogical assistance to children and teachers have been given. The main problems in family and child-parent relations in war conditions have been identified. Factors that significantly exacerbate child-parent relations have been analyzed. A pilot study in the form of a survey (via Google Forms) in 7th, 9th, 10th grades has been conducted (parents and students of secondary schools of Slovianskyi district of Donetsk region participated in the sample). The types and volumes of child-parent communication after school hours have been clarified.

The need for systematic psychological and pedagogical support and the creation of the following conditions for the interaction of the participants of the educational process has been proven: the formation of permanent, two-way informational contact between the participants of the interaction; systematic and purposeful inclusion of all subjects of the educational process in the joint activity; the formation of a positive attitude towards the interaction of participants against the background of favorable emotional well-being.

Keywords: child-parent relations, socio-psychological support, distance learning in war conditions, family relations.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

